

คู่มือ

โครงการส่งเสริมและพัฒนา สินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน

คำนำ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการขับเคลื่อนพัฒนาสมุนไพรภายใต้แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560 - 2564 รับผิดชอบเป้าหมายยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการผลิตภัณฑ์สมุนไพรต้นน้ำ ส่งเสริมการผลิตสมุนไพรคุณภาพสูง และขณะนี้ได้เข้าสู่ห้วงของการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) มีเป้าหมายการพัฒนากิจการเกษตรสร้างมูลค่า ประเด็นเกษตรชีวภาพ มุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มของพืชสมุนไพรในภาคการผลิต นำไปสู่การผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง และส่งเสริมการปลูกให้เป็นพืชเศรษฐกิจตามความเหมาะสมของพื้นที่ โดยหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาสมุนไพรไทยที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ร่วมขับเคลื่อนงานภายใต้แผนแม่บทฯ เป็นเรื่องของการถ่ายทอดมาตรการและแผนงานสู่การพัฒนาในระดับภูมิภาค มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ทั้งการปลูกสมุนไพร การแปรรูป และทำเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการเติบโตของชุมชนอย่างยั่งยืน จึงได้มีการคัดเลือกจังหวัดเมืองสมุนไพร (Herbal City) ซึ่งมีความพร้อมด้านภูมิรัฐศาสตร์ ความเป็นอัตลักษณ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เหมาะสม รวมถึงจุดเด่นทั้งด้านการส่งเสริมการปลูกเพื่อเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบสมุนไพรของประเทศ มีการบริการด้วยการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และเป็นแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านสุขภาพ ทั้งนี้ การพัฒนากิจการผลิตภัณฑ์สมุนไพรต้นน้ำให้ได้คุณภาพมาตรฐานเป็นส่วนสำคัญที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิต ผลิตภัณฑ์สมุนไพรหลากหลายรูปแบบ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาสมุนไพรไทยให้เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ เกิดการผลิตที่ได้มาตรฐานมีคุณภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสมุนไพรไทยทั้งในและต่างประเทศในระยะยาว

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน มีการดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน แผนแม่บทย่อย เกษตรชีวภาพ เพื่อให้เกิดกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เกษตรชีวภาพที่มีประสิทธิภาพ กำหนดพื้นที่ดำเนินการในจังหวัดเมืองสมุนไพร และจังหวัดข้างเคียง มุ่งให้เกิดการขับเคลื่อนพัฒนา มีความเชื่อมโยงกับแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

กลุ่มพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน

ผู้จัดทำ

สารบัญ

ส่วนที่ 1 โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร)	1
1. หลักการและเหตุผล	2
2. วัตถุประสงค์	3
3. เป้าหมาย	4
4. ผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่อการปิดช่องว่างของเป้าหมาย (project's contribution to target gap)	4
5. ผลที่คาดว่าจะเกิด	4
6. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ	5
7. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์	5
8. แผนปฏิบัติงาน	6
9. ระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการ	7
10. งบประมาณ	7
11. หน่วยงาน/ผู้รับผิดชอบ	7
ส่วนที่ 2 แนวทางการดำเนินงาน	8
โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร)	
1 การดำเนินงานส่วนกลาง	8
2 การดำเนินงานส่วนภูมิภาค	8
2.1 การขับเคลื่อนงานโครงการฯ	8
2.2 ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการฯ	10
2.3 การดำเนินงานตามกิจกรรมของโครงการฯ	11
ภาคผนวก ก	
แบบฟอร์ม กนท.-herb-1 – 6	
ภาคผนวก ข	
1) แผนที่จังหวัดเป้าหมาย 45 จังหวัด	
2) แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 – 2570) [ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตและแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรให้มีคุณภาพและมาตรฐาน]	
3) แนวทางการส่งเสริมสมุนไพร	

คู่มือโครงการ

ส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร)

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

ส่วนที่ 1 โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร)

1. ความเชื่อมโยง/ความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

ยุทธศาสตร์ชาติ (Z) ด้าน การสร้างความสามารถในการแข่งขัน

เป้าหมาย ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน

ประเด็น เกษตรสร้างมูลค่า

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (Y) ประเด็น () การเกษตร

(1)เป้าหมายระดับประเด็น (Y2) -

(2)แผนย่อยของแผนแม่บทฯ เกษตรชีวภาพ

(3)เป้าหมายแผนแม่บทย่อย (Y1) 030301 สินค้าเกษตรชีวภาพ

(หลัก)

ความสอดคล้องห่วงโซ่คุณค่า (Value Chains) ของเป้าหมายแผนย่อย

ชื่อปัจจัย : F0201 กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เกษตรชีวภาพที่มีประสิทธิภาพ

(สนับสนุน ถ้ามี)

ชื่อองค์ประกอบ : V04 สภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสินค้าเกษตรชีวภาพมีมูลค่าเพิ่มขึ้น

ชื่อปัจจัย : F0402 ฐานข้อมูลเกษตรชีวภาพ

1. หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันกระแสของสมุนไพรได้รับความนิยมและมีการนำไปใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบริโภคสด แปรรูปเป็นอาหาร อาหารเสริม และนำมาใช้เป็นการรักษาทางเลือก ตามยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ประเด็นยุทธศาสตร์การเกษตรสร้างมูลค่า เกี่ยวข้องในเรื่องเกษตรชีวภาพ โดยส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศในการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและนำไปสู่การผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูงจากฐานเกษตรกรรมและฐานทรัพยากรชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของประเทศทั้งด้านอาหารและสุขภาพ โดยเฉพาะพืชสมุนไพร โดยตลาดสมุนไพรโลกมีมูลค่าการบริโภคสมุนไพรในแต่ละภูมิภาคของโลก 54,957 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดย 12 ประเทศที่มีมูลค่าการบริโภคสมุนไพร อันดับ 1 ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน มีมูลค่า 17,039.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ รองลงมาได้แก่ สหรัฐอเมริกา มีมูลค่า 7,636.40 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และไทยอยู่ในอันดับที่ 8 ของโลก มีมูลค่าการบริโภคสมุนไพร 1,483.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (ที่มา:กรุงเทพฯ, 2564) โดยภาพรวมการตลาดสมุนไพรไทยช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ไทยมีการขยายตัวต่อเนื่อง ปี 2562 มีมูลค่าราว 53,000 ล้านบาท ปี 2563 ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ทำให้ตลาดลดลงเหลือราว 45,000 ล้านบาท แต่กลับมามีมูลค่าสูงขึ้นอีกครั้งในปี 2565 มีมูลค่า 52,104 ล้านบาท (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2565) โดยสมุนไพรไทยเป็นที่สุดแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ซึ่งการผลิตสมุนไพรในไทย มีผู้ผลิตที่สำคัญคือ กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน มีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานดูแลต้นน้ำด้านการผลิตของเกษตรกร การจัดการวัตถุดิบสมุนไพรให้มีคุณภาพ พันธุ์พืช กระบวนการปลูกและดูแลพืชสมุนไพร เทคโนโลยีการผลิต ต้นทุนการผลิต มาตรฐานการผลิต งานวิจัยและนวัตกรรมอื่น ๆ รวมถึงระบบฐานข้อมูลสมุนไพร เป็นประเด็นที่ควรพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนเพื่อรองรับการพัฒนาสมุนไพรครบวงจร มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านสมุนไพรในส่วนของงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ภายใต้แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560 - 2564) และแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยผลการดำเนินการแผนแม่บทฯ ฉบับที่ 1 เกิดการจับคู่เจรจาวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพมากกว่า 170 คู่ มีตลาดกลางวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพ จำนวน 1 แห่ง สร้างมูลค่ากว่า 1,388 ล้านบาท กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินการจัดทำแผนที่ความเหมาะสมของที่ดิน (Land Suitability) สำหรับการปลูกพืชสมุนไพร จำนวน 36 ชนิดพืช มีการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย ยกกระตือรือร้นประกอบกิจการกว่า 377 กิจการ อบรมส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการด้านสมุนไพรกว่า 6,133 ราย เป็นต้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการขับเคลื่อนงานด้านวัตถุดิบสมุนไพรตามแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตและแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยแผนการส่งเสริมการเพิ่มผลิตภาพสมุนไพรที่มีคุณภาพสู่การผลิตสมุนไพรที่มีมูลค่าสูง (High value added) โดยนำองค์ความรู้การวิจัยพัฒนา นวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้ในการทำเกษตรแบบแม่นยำ (Precision Farming) เพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลิตภาพและประสิทธิภาพการผลิต รวมถึงพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหารและต่อยอดการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจ BCG ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง ซึ่งจะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับห่วงโซ่มูลค่าภาคเกษตร เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่คำนึงถึงการนำวัสดุต่าง ๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ภายใต้เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ที่สามารถแข่งขันได้ ตลอดจนยังจะเป็นการกระจายรายได้สู่เกษตรกรอย่างทั่วถึง ซึ่งการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรมูลค่าสูงเป็นพืชเศรษฐกิจตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในพื้นที่เพื่อการผลิตและแปรรูปสำหรับอุตสาหกรรมการแพทย์และสร้างเสริมสุขภาพ และพัฒนาต่อยอดสู่อุตสาหกรรมอื่น ๆ โดยคำนึงถึงปริมาณและคุณภาพมาตรฐานตามความต้องการ

ของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการขับเคลื่อนการผลิตสมุนไพร แบ่งเป็น 1) ต้นน้ำ ผลิตสมุนไพร ปลอดภัยให้ได้มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ ใช้เทคโนโลยีในการผลิต มีการปลูกแปลงใหญ่ สนับสนุน กลุ่มวิสาหกิจ สหกรณ์การเกษตร 2) กลางน้ำ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่า มีนวัตกรรม ต่อยอด มีการลงทุนวิจัย และ 3) ปลายน้ำ ส่งเสริมตลาดชุมชน ออนไลน์ ตลาดกลางสมุนไพร โดยกำหนด พืชสมุนไพร Herbal Champions 15 ชนิด ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน กระชายดำ กระชายขาว ไพล มะขามป้อม กวาวเครือขาว ชิง ว่านหางจระเข้ บัวบก มะระขี้นก เพชรสังฆาต กัญชง กัญชา และ กระเทียม ทั้งนี้ในปี 2566 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรให้เกษตรกร จำนวน 518,354 ราย รวมพื้นที่ปลูกสมุนไพร 1,085,092 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566)

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรม ยั่งยืน เป็นหน่วยงานกลางในการอำนวยความสะดวก เชื่อมโยงและประสานงานกับหน่วยงานในและนอกสังกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติงานด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 – 2570) เพื่อให้เกิดแนวทางการขับเคลื่อนที่ชัดเจนในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรที่ได้มาตรฐานและคุณภาพ รวมทั้ง อำนวยความสะดวกกำกับติดตามการขับเคลื่อนการส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรที่มีศักยภาพ และจัดทำแผนการ ขับเคลื่อนและแผนปฏิบัติการสมุนไพรในเขตเมืองสมุนไพร 16 จังหวัด และจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ ที่เป็น พื้นที่กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์การเกษตร ที่ผลิตสมุนไพรที่ต้องการพัฒนาการปลูกพืชสมุนไพร ให้ได้มาตรฐาน ดังนั้น การจัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) เพื่อยกระดับการ ผลิตพืชสมุนไพรที่มีศักยภาพจึงมีความสำคัญในการขับเคลื่อนการผลิตสมุนไพร โดยการพัฒนาพื้นที่การปลูก พืชสมุนไพรเชิงเศรษฐกิจในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ ให้เกษตรกรสามารถรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือ แปลงใหญ่ ผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ นำไปสู่เกษตรมูลค่าสูงในพื้นที่ หมู่บ้านเกษตรมูลค่าสูงและพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัด และสามารถนำไปแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรเบื้องต้น เพื่อจำหน่ายหรือนำไปผลิตยาที่มีสารสำคัญที่ตรงตามความต้องการของแหล่งจำหน่าย หรือโรงพยาบาล หรือ โรงผลิตสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน GMP และมีความรู้ในการจัดทำแผนธุรกิจ (Business Model) รวมทั้งช่วย ส่งเสริมให้เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตสมุนไพรมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถปรับเปลี่ยนระบบการผลิต พืชสมุนไพรสู่เกษตรปลอดภัย หรือเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นรูปแบบในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนส่งผลให้ กลุ่มเกษตรกรเกิดความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ในการพัฒนาการผลิตสมุนไพรเข้าสู่มาตรฐาน ภายใต้ แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 – 2570)

2.2 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในกลุ่มเกษตรกร หรือวิสาหกิจชุมชน หรือสถาบันเกษตรกรให้ ผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ หรือมาตรฐานอื่น ๆ และมีวิธีการผลิตทำ ให้สมุนไพรได้สารสำคัญ

2.3 เพื่อพัฒนาต้นแบบการผลิตสมุนไพรและมีการทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพร

2.4 เพื่อจัดทำระบบฐานข้อมูลสมุนไพรในภาพรวมของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3. เป้าหมาย

3.1 เป้าหมายเชิงผลผลิต (Output)

- 1) สมาชิกกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเมืองสมุนไพร 16 จังหวัด (เชียงราย พิชญ์โลก อุทัยธานี น่าน อุตรธานี มหาสารคาม สุรินทร์ อำนาจเจริญ สกลนคร ปราจีนบุรี สระบุรี นครปฐม จันทบุรี สระแก้ว สุราษฎร์ธานี และสงขลา) จำนวน 480 ราย มีวัตถุประสงค์สมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน
- 2) สมาชิกกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ 29 จังหวัด (แพร่ พะเยา ตาก เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ สุโขทัย ลำปาง เชียงใหม่ นครสวรรค์ อุบลราชธานี บุรีรัมย์ หนองคาย ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น นครราชสีมา นครพนม กาฬสินธุ์ อ่างทอง ราชบุรี กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา พระนครศรีอยุธยา ประจวบคีรีขันธ์ ตรัง พัทลุง กระบี่ นครศรีธรรมราช และสตูล) จำนวน 870 ราย ผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน
- 3) กลุ่มเกษตรกรจำนวน 45 แห่ง มีความรู้ในการทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพร
- 4) ต้นแบบการผลิตสมุนไพร จำนวน 8 แห่ง

3.2 เป้าหมายเชิงผลลัพธ์ (Outcome)

- 1) เกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนระบบการผลิตพืชสมุนไพรสู่เกษตรปลอดภัย เข้าสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 2) เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพสามารถเข้าสู่ตลาดโรงพยาบาล ผลิตภัณฑ์หรือโรงงานที่ผลิตสมุนไพรที่ได้ GMP ในพื้นที่เมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ
- 3) มีวัตถุประสงค์สมุนไพรที่ปลอดภัยเข้าสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ มีการแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรขั้นต้นที่มีคุณภาพ ส่งผลให้มูลค่าการจำหน่ายในรูปแบบวัตถุดิบเพิ่มขึ้น รวมทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ เช่น ยา อาหารสุขภาพ และภาคการบริการที่ต่อเนื่อง เช่น การท่องเที่ยว สปา
- 4) ทดแทนพืชเศรษฐกิจที่มีปัญหา โดยการปลูกสมุนไพรที่ใช้พื้นที่น้อย มีมูลค่าสูง เช่น กระชาย ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน เป็นต้น
- 5) มีฐานข้อมูลสมุนไพรที่ใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการบริหารจัดการด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด

4. ผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่อการปิดช่องว่างของเป้าหมาย (project's contribution to target gap)

พัฒนาความรู้ให้กับเกษตรกรในการยกระดับการผลิตสมุนไพรให้มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ หรือมาตรฐานอื่น ๆ เพื่อให้ได้วัตถุดิบที่มีวิธีการผลิตที่ให้สมุนไพรได้สารสำคัญและมีคุณภาพสูง รวมทั้งเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

5. ผลที่คาดว่าจะเกิด

- 5.1 สมาชิกกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน จำนวน 1,350 ราย ในจังหวัดเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ มีการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน
- 5.2 พื้นที่เพาะปลูกสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ หรือมาตรฐานอื่น ๆ มีจำนวนเพิ่มขึ้น
- 5.3 เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ สามารถพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้ได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด โรงพยาบาล และสามารถเพิ่มมูลค่าของผลผลิตได้

5.4 กลุ่มเกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนระบบการผลิตพืชสมุนไพรสู่เกษตรปลอดภัย ส่งผลให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

5.5 เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพเพื่อส่งโรงพยาบาลในจังหวัดเมืองสมุนไพร หรือจังหวัดอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

6. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ

6.1 แข็งประมาณ

สมาชิกกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน จำนวน 1,350 ราย ในจังหวัดเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ มีการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพเพื่อเข้าสู่มาตรฐาน

6.2 แข็งคุณภาพ

ร้อยละของจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) นำความรู้ไปใช้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70

7. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์

สมาชิกกลุ่มเกษตรกร หรือวิสาหกิจชุมชน หรือสถาบันเกษตรกร ในจังหวัดเมืองสมุนไพร 16 จังหวัด จำนวน 480 ราย มีวัตถุดิบสมุนไพรที่ปลอดภัยและมีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ และสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดอื่น ๆ 29 จังหวัด ผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน จำนวน 870 ราย รวมทั้งสิ้น 1,350 ราย

8. แผนปฏิบัติงาน

กิจกรรม/ขั้นตอน	แผนปฏิบัติงาน											
	ปี 2567			ปี 2568								
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. ยกระดับการผลิตพืชสมุนไพรในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ ส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน 1.1 พัฒนาความรู้ ยกระดับการปลูกพืชสมุนไพร พัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร และวิธีการผลิตที่ให้สมุนไพรได้สารสำคัญ 1.2 จัดทำจุดเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพร 1.3 พัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP พืชสมุนไพร Pre GAP 1.4 กิจกรรมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปสมุนไพรขั้นต้นในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ และพัฒนาความรู้การทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่ม												
2. ขับเคลื่อนการพัฒนางานสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2.1 บริหารจัดการ อำนวยความสะดวก ติดตาม นิเทศ และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน (จังหวัด) 2.2 อำนวยความสะดวก ติดตาม นิเทศ และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน (กนท.) 2.3 สนับสนุนการขับเคลื่อนการส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (จ้างเหมาบริการ กนท.)	←											→
3. การจัดทำฐานข้อมูลสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 3.1 ศึกษา วิเคราะห์ ความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาระบบบริหารจัดการฐานข้อมูล และออกแบบการทำงานของระบบ 3.2 จัดหาระบบ พัฒนาและติดตั้งการใช้งาน	←					→						→
4. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานส่งเสริมพืชสมุนไพร	←											→

9. ระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการฯ

1 ตุลาคม 2567 – 30 กันยายน 2568

10. งบประมาณรวม

8,000,000 บาท

11. หน่วยงานผู้รับผิดชอบ

กลุ่มพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน
สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

โทรศัพท์ 02 629 8971

E-mail: herb.moac@gmail.com

ส่วนที่ 2 แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตร ชีวภาพ (สมุนไพร)

1. การดำเนินงานส่วนกลาง (กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและ เกษตรกรรมยั่งยืน)

- 1) จัดทำแนวทางการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร พร้อมกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ที่สำคัญ
ในภาพรวม
- 2) กำหนดแผนงาน/โครงการ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2
(พ.ศ. 2566 - 2570)
- 3) จัดทำคู่มือการดำเนินโครงการฯ และนำเสนอให้ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความเห็นชอบ
และจัดสรรงบประมาณในหมวดรายจ่ายอื่น เพื่อเป็นค่าตอบแทน ค่าใช้สอยและวัสดุ โดยโอนเงินงบประมาณ
ผ่านสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เพื่อเบิกจ่ายงบประมาณสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายของกลุ่มเกษตรกร
ในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ ทั้งนี้การใช้จ่ายงบประมาณ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ทางราชการกำหนดไว้
- 4) จัดประชุมขับเคลื่อนงานด้านสมุนไพรในพื้นที่เมืองสมุนไพร 16 จังหวัด และจังหวัดอื่น ๆ
29 จังหวัด รวม 45 จังหวัด และติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงาน
- 5) จัดทำฐานข้อมูลสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยดำเนินการภายใต้คณะทำงานจัดทำ
ระบบฐานข้อมูลพืชสมุนไพร
- 6) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานส่งเสริมพืชสมุนไพรในงานมหกรรมสมุนไพรแห่งชาติ หรือกิจกรรม
ประชาสัมพันธ์อื่น ๆ รวมทั้งกิจกรรมในพื้นที่จังหวัดเป้าหมาย
- 7) อำนวยความสะดวก ติดตาม จัดทำรายงานผลการดำเนินงานโครงการฯ รายงานต่อคณะอนุกรรมการ
วัตถุดิบสมุนไพร เพื่อเสนอคณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ

2. การดำเนินงานส่วนภูมิภาค (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด)

2.1 การขับเคลื่อนงานโครงการฯ

- 1) แต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพัฒนาสมุนไพร ระดับจังหวัด
- 2) จัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาสมุนไพรตามแนวทางเป้าหมายผลลัพธ์ที่สำคัญของโครงการฯ
และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และผลักดันเพื่อบรรจุเข้าเป็นแผนพัฒนาจังหวัด
- 3) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ในระดับภูมิภาค และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จัดเวทีทำแผนการผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพ วิเคราะห์ศักยภาพ
การผลิต ประเด็นปัญหา และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร
- 4) จัดทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร
 - 4.1) พืชสมุนไพรที่ควรพิจารณาเข้าร่วมโครงการฯ ตามความเหมาะสมของพื้นที่ โดยเน้นสมุนไพร
Herbal Champions และพืชสมุนไพรอื่น ๆ ที่สามารถนำมาเข้าร่วมโครงการฯ ดังนี้
 - (1) สมุนไพร Herbal Champions of The Year 3 ชนิด คือ กระชายดำ ขมิ้นชัน และไพล
 - (2) สมุนไพร Herbal Champions ตามที่กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกกำหนด
นอกรายการสมุนไพร Herbal Champions of The Year จำนวน 12 ชนิด ได้แก่ บัวบก มะขามป้อม ฟ้าทะลาย
โจร ว่านหางจระเข้ กวาวเครือขาว กระชาย ขิง มะระขี้นก เพชรสังฆาต กระเทียม กัญชง และกัญชา

(3) พืชสมุนไพรอื่น ๆ ได้แก่ พริก กระเจี๊ยบแดง หนุ่ยหวาน ว่านชักมดลูก กระวาน ตะไคร้ พริกไทย ดีปลี ข่า ญี่ฮั้ง บุก ขมิ้นอ้อย มะแว้งเครือ บอระเพ็ด เก็กฮวย มะลิ มะกรูด ตะไคร้หอม หม่อน พริกขี้หนูเม็ดเล็ก มะขาม มะเฒ่า สะเดา พลู เสาวรส พริกขี้หนูเม็ดใหญ่ พริกใหญ่ พริกหยวก พริกยักษ์ พริกผลิตเมล็ด พริกขี้ฟ้าแดง หมาก เห็ดถั่งเช่า เห็ดถั่งเช่าสีทอง เตย โสมตังกุย แมงลัก โรสแมรี่ เจียวกู่หลาน ออริกาโน มะเดื่อฝรั่ง มะรุม มะคาเดเมีย ผักเหลียง กระเทียมหัว แครอท ถั่วเหลือง เห็ดหลินจือ กล้วยน้ำว่า กล้วยหักมุก ชะพลู ทับบิม น้อยหน่า ผักเสี้ยน มะกอกน้ำ มะนาว หนุ่ยปากกิ่ง โหระพา กระดอม กะเพรา ส้มป่อย พลุควา ขี้เหล็ก บัวหลวง มะเดื่อ ทุเรียนเทศ เพกา เร่ว ฟักข้าว อบเชย เสลดพังพอน คำฝอย พญาฮอ มะแว้งต้น และชุมเห็ดเทศ

(4) พืชสมุนไพรหายาก หรือเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ เช่น ถั่วดินโคก เทพทาโร มะตูมนิม มะหาด หัวร้อยรู กระพุ่มนา ชันทองพยับบาท จุกโรหิณี ชะเอมไทย ชิงชี ตับเต่า นางแย้มป่า ปลาไหลเผือก พังคิ มะคังแดง สะค่าน สารภีป่า อบเชยไทย ฉียงพรัานางรอ เถาเอ็นอ่อน เปราะหอม เป็นต้น

4.2) กำหนดชนิดวัตถุพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพ ที่สามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชนและแปลงใหญ่ สมุนไพรคุณภาพ เพื่อให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของตลาดและมีคุณภาพ โดยเน้นเรื่องการจัดการแปลง การจัดทำแผนการผลิตพืช วิเคราะห์พื้นที่ปลูก ดินและน้ำก่อนการผลิตพืช ผลิตและขยายพันธุ์เพื่อให้ได้ต้นพันธุ์ดี ผลิตพืชโดยใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีผสมผสาน เช่น การควบคุมแสง อุณหภูมิ ระบบการให้น้ำ การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวอย่างเหมาะสม การเก็บรักษาผลผลิตและการเพิ่มมูลค่าผลผลิต รวมถึงการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต

4.3) ส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร ผลิตสมุนไพรมูลค่าสูง พัฒนาความรู้ระดับการปลูก พืชสมุนไพร พัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร และวิธีการผลิตที่ทำให้สมุนไพรได้สารสำคัญ จัดอบรมการผลิต สมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP (Good Agriculture Practice) ทำ Pre GAP การใช้สารเคมีที่ถูกต้องและเหมาะสม กับชนิดโรคและแมลง การผลิตสารชีวภัณฑ์ป้องกันกำจัดโรคและแมลงทดแทนการใช้สารเคมี การป้องกันกำจัด ศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน (Integrated Pest Management : IPM) การผสมปุ๋ยใช้เอง และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

4.4) เก็บข้อมูลเกษตรกรเจ้าของพื้นที่ที่คัดเลือกเป็นจุดเรียนรู้ ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ เช่น ข้อมูลต้นทุนการผลิต ข้อมูลการผลิตต่อไร่ (รายปี และเฉลี่ย) ผลตอบแทน เป็นต้น

4.5) คัดเลือกเกษตรกรที่มีแปลงผลิตสมุนไพรที่มีศักยภาพจำนวน 1 ราย/กลุ่ม เพื่อจัดทำจุดเรียนรู้ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพ

4.6) พัฒนาความรู้การทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่มสนับสนุนด้านการแปรรูป สมุนไพรและการเชื่อมโยงตลาดในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ รวม 45 จังหวัด ๆ ละ 1 แห่ง

5) พัฒนาศักยภาพของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน หรือสถาบันเกษตรกร โดยการ จัดอบรมให้ความรู้ในการปลูกพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพปลอดภัยเพื่อให้ได้มาตรฐาน ได้แก่ การเก็บตัวอย่างดิน การใช้สารชีวภัณฑ์ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (Integrated Pest Management : IPM) การเพิ่มมูลค่าผลผลิตสมุนไพร การบริหารจัดการกลุ่ม การตลาดในการผลิตพืชสมุนไพรที่ปลอดภัยกับเกษตรกร และกลุ่มเกษตรกร การปลูกพืชสมุนไพรในแปลงเกษตรผสมผสานที่ปลอดภัย การผลิตสมุนไพรตามระบบ มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ เช่น ให้ความรู้ระบบการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร โดยวิทยากร จากหน่วยงานของกรมวิชาการเกษตร หรือกรมส่งเสริมการเกษตร (การผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม GAP หรือมาตรฐานอื่น ๆ ของกรมวิชาการเกษตร) หรือหน่วยงานของกรมพัฒนาที่ดิน (ระบบการรับรองแบบ มีส่วนร่วม PGS) ในพื้นที่ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร เป็นต้น

6) พัฒนาและจัดทำพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกพืชสมุนไพรปลอดภัย สมุนไพรอินทรีย์ และพื้นที่กันชน ที่ลดและบรรเทาผลกระทบจากการปนเปื้อน มีการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ อากาศ และการใช้สารเคมีทางการเกษตร ของกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาในพื้นที่

7) ติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงาน จัดทำแบบรายงาน รวมทั้งจัดทำสรุปผลการดำเนินงาน

2.2 ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการฯ

1) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด จัดทำแผนปฏิบัติงานโครงการฯ เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิตสมุนไพรมูลค่าสูง การแปรรูปเบื้องต้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเชื่อมโยงตลาดทั้งออฟไลน์ และออนไลน์ การทำแผนธุรกิจ (Business Model) เพื่อเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร รวมทั้งประสานงานเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติงาน เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรสามารถเชื่อมโยงหน่วยงานในพื้นที่ให้สอดคล้องกับระยะเวลาและงบประมาณที่ได้รับจัดสรร และรายงาน ตามแบบรายงานแผนปฏิบัติงานโครงการฯ (กนท.-herb-1) จัดส่งให้กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน ภายในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2567

2) รายงานความก้าวหน้าโครงการฯ ตามแบบรายงานผลปฏิบัติงานฯ (กนท.-Herb-2) โดยสรุปผลทุกวันที่ 25 ของเดือน และจัดส่งให้กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน ภายในวันที่ 27 ของเดือน (เดือนพฤศจิกายน 2567 ถึง เดือนกันยายน 2568)

3) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดการติดตามผลการดำเนินงานและจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินกิจกรรมเป็นรูปเล่มพร้อมทั้ง File ข้อมูล ส่งให้กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืนภายในวันที่ 31 สิงหาคม 2568 เพื่อรวบรวมสรุป และนำเสนอผู้บริหารต่อไป

4) การจัดสรรงบประมาณ

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน จัดสรรงบประมาณ (งบรายจ่ายอื่น) เพื่อเป็นค่าตอบแทน ค่าใช้สอยและวัสดุ โดยโอนเงินงบประมาณผ่านสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เพื่อเบิกจ่ายงบประมาณสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายของกลุ่มเกษตรกรในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ จังหวัดละ 97,500 บาท แบ่งเป็น

(1) งบประมาณสำหรับกำกับ ดูแลและการดำเนินโครงการฯ ให้ใช้จากเงินงบประมาณรายจ่ายอื่นที่จัดสรรให้เป็นค่าใช้สอย กำกับดูแลโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 จังหวัดละ 10,000 บาท

(2) งบประมาณดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐานให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ และกิจกรรมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปสมุนไพรขั้นต้น จังหวัดละ 87,500 บาท

ทั้งนี้การใช้จ่ายงบประมาณ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ทางราชการกำหนดไว้

5) ระยะเวลา

กิจกรรม	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
5.1 จัดสรรงบประมาณให้ส่วนภูมิภาคเพื่อดำเนินกิจกรรม	พ.ย. 67	กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน
5.2 จัดอบรม สัมมนาเพื่อดำเนินการกิจกรรมการส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐานให้แก่เจ้าหน้าที่ในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ	พ.ย.- ธ.ค. 67	กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน
5.3 การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ	พ.ย. 67	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด
5.4 ดำเนินการกิจกรรมการส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐานให้แก่เกษตรกรในกลุ่มเกษตรกรในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ	พ.ย. 67-มิ.ย. 68	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด
5.5 ดำเนินการกิจกรรมพัฒนาความรู้การทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่มสนับสนุนด้านการแปรรูปสมุนไพรและการเชื่อมโยงตลาดในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ	พ.ย. 67-มิ.ย. 68	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด
5.6 ดำเนินการติดตามผลการดำเนินกิจกรรม	มี.ค. - ก.ค. 68	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
5.7 สรุปผลการดำเนินโครงการฯ	ส.ค. 68	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
5.8 สรุปผลโครงการฯ ภาพรวมเพื่อเสนอผู้บริหาร	ก.ย. 68	กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน

2.3 การดำเนินงานตามกิจกรรมของโครงการฯ

กิจกรรมที่ 1 : ยกระดับการผลิตพืชสมุนไพรในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ ส่งเสริม สนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน

กลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกในกลุ่มเกษตรกร วิชากิจชุมชน หรือสถาบันเกษตรกร ในเมืองสมุนไพร 16 จังหวัด และจังหวัดอื่น ๆ 29 จังหวัด รวมจำนวน 1,350 ราย

สถานที่ดำเนินงาน

จังหวัดเมืองสมุนไพร 16 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย พิชณุโลก อุทัยธานี น่าน อุดรธานี มหาสารคาม สุรินทร์ อำนาจเจริญ สกลนคร ปราจีนบุรี สระบุรี นครปฐม จันทบุรี สระแก้ว สุราษฎร์ธานี และสงขลา

จังหวัดอื่น ๆ 29 จังหวัด ได้แก่ แพร่ พะเยา ตาก เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ สุโขทัย ลำปาง เชียงใหม่ นครสวรรค์ อุบลราชธานี บุรีรัมย์ หนองคาย ร้อยเอ็ด ขอนแก่น นครราชสีมา ศรีสะเกษ นครพนม กาฬสินธุ์ อ่างทอง ราชบุรี กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา พระนครศรีอยุธยา ประจวบคีรีขันธ์ ตรัง พัทลุง กระบี่ นครศรีธรรมราช และสตูล

หน่วยงานดำเนินการ

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดภายใต้โครงการฯ และหน่วยงานส่วนภูมิภาคในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ยกระดับการผลิตพืชสมุนไพรและพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP พืชสมุนไพร ให้แก่เกษตรกรในเมืองสมุนไพร 16 จังหวัด และจังหวัดอื่น ๆ 29 จังหวัด

การดำเนินงาน

1. กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน

1.1. คัดเลือกเกษตรกร 30 ราย จากสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน หรือสถาบันเกษตรกร กลุ่มเดียวกัน ที่ปลูกสมุนไพรในพื้นที่หมู่บ้านเกษตรมูลค่าสูง หรือในรูปแบบเกษตรกรมั่งคั่ง (เกษตรกรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ และวนเกษตร) แปลงใหญ่ หรือพื้นที่อื่น ๆ โดยมีหลักเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ดังนี้

- (1) เกษตรกรภายในกลุ่มทำการเกษตรในรูปแบบดังกล่าวข้างต้น
- (2) เกษตรกรต้องมีความสนใจในการเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร
- (3) เกษตรกรภายในกลุ่มทุกคนต้องสมัครใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม

โดยจัดส่ง รายชื่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ให้กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน ภายในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2567 และจัดส่งแบบบันทึกข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการฯ (กนท.-herb-3) ภายในวันที่ 31 มกราคม 2568

1.2. อบรมยกระดับการปลูกพืชสมุนไพรและพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร พัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน GAP พืชสมุนไพรให้แก่เกษตรกร

(1) จัดเวทีวิเคราะห์พื้นที่และศักยภาพของเกษตรกร เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิตสมุนไพรมูลค่าสูง การแปรรูปเบื้องต้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเชื่อมโยงตลาดทั้งออฟไลน์ และออนไลน์ การทำแผนธุรกิจ (Business Model) เพื่อเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร โดยสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในระหว่างการจัดเวที รวมทั้งประสานงานเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรสามารถเชื่อมโยงหน่วยงานในพื้นที่

(2) จัดกระบวนการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร ให้ความรู้ในการเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร เช่น การผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม GAP ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS หรือมาตรฐานด้านการเกษตรอื่น ๆ โดยวิทยากรจากหน่วยงานในและนอกพื้นที่ ทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรแห่งชาติ เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรพิจารณาเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร อย่างไม่อย่างหนึ่ง

- (3) ศึกษาจุดที่มีการผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพ

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจัดส่ง แบบรายงานผลการจัดเวทีวิเคราะห์พื้นที่ฯ (กนท.-herb-4) ให้กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน ภายในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2568

2. กิจกรรมจัดทำจุดเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพร

2.1 คัดเลือกพื้นที่เพื่อจัดทำจุดเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร 1 แห่ง มีเกณฑ์ ดังนี้

- (1) เกษตรกรเจ้าของพื้นที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรที่คัดเลือกเข้าร่วมโครงการฯ
- (2) มีพื้นที่การเกษตรด้านสมุนไพร อย่างน้อย 1 ชนิดพืช
- (3) สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และขยายผลความสำเร็จไปยังเกษตรกรรายอื่นได้เป็นอย่างดี
- (4) มีความสมัครใจ พร้อมทั้งจะเสียสละ ในการเป็นจุดเรียนรู้ด้านการเกษตรในพื้นที่ เกษตรกรสามารถเข้าถึงได้ง่าย สามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยี และเทคนิคต่าง ๆ

2.2 สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับจุดเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น ป้ายชื่อจุดเรียนรู้ ชุดนิทรรศการ (องค์ความรู้ดีเด่นของเกษตรกร/เทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับพืชสมุนไพรชนิดนั้น ๆ) สนับสนุนวัสดุสาคือของจุดเรียนรู้ ปรับปรุงแปลงเรียนรู้ เพื่อให้เหมาะสมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกร

3. กิจกรรมพัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐาน Pre GAP/GAP พืชสมุนไพร

พัฒนาให้เกษตรกรมีความรู้ด้านการปฏิบัติตามเกษตรที่ดีขั้นพื้นฐานและการปฏิบัติตามเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Pre-GAP/GAP พืชสมุนไพร) จังหวัดละ 30 ราย โดยคัดเลือกเกษตรกรที่มีความสมัครใจในการเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐาน (Pre-GAP/GAP พืชสมุนไพร) ดังนี้

(1) เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาความรู้และศักยภาพของเกษตรกร ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 และยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานทางการเกษตร หรือ

(2) เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาความรู้ภายใต้โครงการอื่น ๆ ของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานทางการเกษตร

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจัดส่งรายชื่อเกษตรกรผู้เข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐานให้กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน ภายในวันที่ 31 กรกฎาคม 2568

4. กิจกรรมพัฒนาความรู้การทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่ม สนับสนุนด้านการแปรรูปสมุนไพรและการเชื่อมโยงตลาดในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ

พัฒนาความรู้การทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่ม สนับสนุนด้านการแปรรูปสมุนไพร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพร และเชื่อมโยงด้านการตลาดทั้งออฟไลน์ และออนไลน์ จัดกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิตสมุนไพรมูลค่าสูง การแปรรูปเบื้องต้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรที่เกษตรกรได้เลือกไว้ โดยวิทยากรจากหน่วยงานทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงพาณิชย์ องค์การตลาดไท เป็นต้น

กิจกรรมที่ 2 : ขับเคลื่อนการพัฒนางานสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด ดำเนินการติดตามเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร จัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามแบบรายงาน กนท.-Herb-1 – 6 บันทึกข้อมูลในระบบฐานข้อมูลสมุนไพร และจัดทำสรุปผลโครงการฯ

สามารถ download แบบฟอร์มได้ที่ www.opsmoac.go.th > ภารกิจ สป.กษ.> เกษตรกรรมยั่งยืน > งาน/โครงการที่สำคัญ > สมุนไพร องค์ความรู้ นวัตกรรมฯ > คู่มือโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ปี 2568 แบบฟอร์ม

ภาคผนวก ก

แบบฟอร์ม กนท.-herb-1 - 6

แบบรายงานแผนปฏิบัติงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

จังหวัด.....

ลำดับ ที่	กิจกรรม	ปริมาณงาน		แผนปฏิบัติงาน														
				ปี 2567			ปี 2568											
		จำนวน	หน่วย นับ	ไตรมาส 1			ไตรมาส 2			ไตรมาส 3			ไตรมาส 4					
				ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.			
	ตัวชี้วัดผลงาน																	
	ปริมาณ : 1. สมาชิกกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ผลิตวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน	30	ราย															
	2. กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนมีแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่ม	1	แผน															
1	ยกระดับการผลิตพืชสมุนไพรในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ ส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน																	
1.1	กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน - พัฒนาคำรู้และศักยภาพของเกษตรกรในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ	30	ราย															
	1) จัดเวทีวิเคราะห์พื้นที่และศักยภาพของเกษตรกร																	
	2) จัดกระบวนการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร																	
	3) ศึกษาดูงานจุดที่มีการผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพ																	
1.2	จัดทำจุดเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพร	1	แห่ง															
1.3	พัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP พืชสมุนไพร Pre GAP	30	ราย															
1.4	กิจกรรมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปสมุนไพรขั้นต้นในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ และพัฒนาความรู้การทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่ม	1	แห่ง															

หมายเหตุ : จัดส่งแบบรายงานแผนปฏิบัติงานฯ ให้กลุ่มพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ทาง Email : herb.moac@gmail.com ภายในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2567

แบบรายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568
 โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร)

จังหวัด.....

ลำดับ ที่	ตัวชี้วัด-กิจกรรม	แผน		ผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายงบประมาณ																							
		ปริมาณงาน	จำนวน เงิน	ปี 2567								ปี 2568															
				ไตรมาส 1				ไตรมาส 2				ไตรมาส 3				ไตรมาส 4											
		จำนวน	หน่วย นับ	(บาท)	ต.ค.		พ.ย.		ธ.ค.		ม.ค.		ก.พ.		มี.ค.		เม.ย.		พ.ค.		มิ.ย.		ก.ค.		ส.ค.		ก.ย.
			งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	งาน	เงิน	
	ตัวชี้วัดผลงาน																										
	ปริมาณ : 1. สมาชิกกลุ่มเกษตรกร วิทยาลัยชุมชน ผลิตวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน 2. กลุ่มเกษตรกร วิทยาลัยชุมชน มีแผน ธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่ม	30	ราย	97,500																							
1	ยกระดับการผลิตพืชสมุนไพรในเมืองสมุนไพรและ จังหวัดอื่น ๆ ส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการ ผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน																										
1.1	กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืช สมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน 1) จัดเวทีวิเคราะห์พื้นที่และศักยภาพของเกษตรกร 2) จัดกระบวนการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการ ผลิตพืชสมุนไพร 3) ศึกษาดูงานจุดที่มีการผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพ	30	ราย	40,500																							
1.2	จัดทำจุดเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพร	1	แห่ง	15,000																							
1.3	พัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP พืช สมุนไพร Pre GAP	30	ราย	12,000																							
1.4	กิจกรรมพัฒนาความรู้การทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่มสนับสนุนด้านการแปรรูป สมุนไพรและการเชื่อมโยงตลาด	1	แห่ง	20,000																							
2	กิจกรรมอำนวยความสะดวกส่งเสริมผลผลิตของ สมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ - บริหารจัดการ อำนาจการ ติดตาม นิเทศ และจัดทำ รายงานผลการดำเนินงาน	1	งาน	10,000																							

หมายเหตุ : จัดส่งแบบรายงานผลการปฏิบัติงานฯ (สรุปผลทุกวันที่ 25 ของเดือน) ให้กลุ่มพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 ทาง Email : herb.moac@gmail.com ภายในวันที่ 27 ของเดือน (เดือนพฤศจิกายน 2567 ถึง เดือนกันยายน 2568)

แบบบันทึกข้อมูลเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร)
ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

จังหวัด.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล..... เบอร์โทรศัพท์.....

ที่อยู่.....

เป็นสมาชิก (กลุ่ม / วิสาหกิจชุมชน / สหกรณ์).....

กรณีเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน โปรดระบุเลขทะเบียน.....

พิกัดแปลง ละติจูด =..... ลองจิจูด =.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการผลิต

ชนิดพืช (1)	พันธุ์พืช	พื้นที่ปลูก			ช่วงเดือน ที่ปลูก	การรับรอง มาตรฐานการ ปลูก	การรับรอง คุณภาพผลผลิต
		ไร่	งาน	ตาราง วา			
1.						☐ ไม่มี ☐ มี ได้แก่	☐ ไม่มี ☐ มี ได้แก่
2.						☐ ไม่มี ☐ มี ได้แก่	☐ ไม่มี ☐ มี ได้แก่
3.						☐ ไม่มี ☐ มี ได้แก่	☐ ไม่มี ☐ มี ได้แก่

หมายเหตุ : (1) ชนิดของพืชสมุนไพรให้รายงานตามจำนวนที่ปลูก ซึ่งอาจมากกว่าหรือน้อยกว่า 3 ชนิดก็ได้

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านการตลาด

1. ลักษณะการขาย ผลสด ตากแห้ง บดเป็นผง สกัดน้ำมัน แปรรูปพร้อมใช้

2. แบบคำนวณข้อมูลต้นทุนการผลิตพืชสมุนไพร2)

2.1 ชนิดพืชสมุนไพรที่เก็บข้อมูล.....

2.2 พื้นที่ปลูก.....ไร่.....งาน.....ตารางวา

2.3 ผลผลิตสดที่คาดว่าจะเก็บเกี่ยวได้.....กิโลกรัม (ในปี พ.ศ. 2568)

4. ข้อมูลแหล่งรับซื้อผลผลิต / ผู้รับซื้อ (ตลาด) ระบุ

4.1 จำหน่ายในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ..... ได้แก่

- ขายให้พ่อค้าคนกลาง / จุดรับซื้อในพื้นที่ ชื่อ.....
- ขายตลาดท้องถิ่น / ชุมชน
- ขายในงานแสดงสินค้าในพื้นที่ (จังหวัด / อำเภอ)
- ขายให้ผู้ประกอบการ ชื่อ.....
- ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัท / กลุ่ม / โรงพยาบาล ชื่อ.....
- อื่น ๆ (ระบุ).....

4.2 จำหน่ายนอกพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ..... ได้แก่

- ขายให้พ่อค้าคนกลางที่ตลาดกลาง ชื่อ.....
- ขายตลาดออนไลน์
- ขายให้ผู้ประกอบการ ชื่อ.....
- ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัท / กลุ่ม / โรงพยาบาล ชื่อ.....
- ขายในงานแสดงสินค้านอกพื้นที่
- อื่น ๆ (ระบุ).....

4.3 ต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ..... ได้แก่

- ขายให้ผู้ประกอบการ ชื่อ.....
- ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัท ชื่อ.....
- ขายตลาดออนไลน์ อื่น ๆ (ระบุ).....

ลงชื่อ.....เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ
(.....)

ตำแหน่ง.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

วันที่รายงาน.....

หมายเหตุ : จัดส่งแบบเก็บข้อมูลเกษตรกรฯ ให้กลุ่มพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทาง Email : herb.moac@gmail.com
ภายในวันที่ 31 มกราคม 2568

แบบรายงานผลการจัดเวทีวิเคราะห์พื้นที่ ศักยภาพ และการจัดกระบวนการเรียนรู้
โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

จังหวัด.....

ส่วนที่ 1 การจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และศักยภาพของเกษตรกร

- 1.1 วัน เดือน ปี ที่ดำเนินการ
- 1.2 จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีราย (แนบรายชื่อ)
- 1.3 ศักยภาพของพื้นที่และประเด็นปัญหา
- 1.4 ชนิดสมุนไพรที่ต้องการพัฒนา
- 1.5 จุดเน้นและองค์ความรู้ที่เกษตรกรต้องการเพื่อกำหนดหลักสูตรในการจัดกระบวนการเรียนรู้
- 1.6 แนวทางการแก้ไข / ข้อเสนอแนะ
- 1.7 ภาพกิจกรรมที่ดำเนินการ (แนบไฟล์ภาพต้นฉบับ (สกุล .jpg .jpeg .gif .png มาด้วย)

ส่วนที่ 2 การจัดกระบวนการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร

- 2.1 วัน เดือน ปี ที่ดำเนินการ
- 2.2 จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีราย (แนบรายชื่อ)
- 2.3 เนื้อหา / หลักสูตรที่ถ่ายทอด
- 2.4 ชื่อ / สถานที่ศึกษาดูงาน (ถ้ามี)
- 2.5 ประเด็นที่ศึกษาดูงาน (ถ้ามี)
- 2.6 สรุปผลการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้
- 2.7 ภาพกิจกรรมที่ดำเนินการ (แนบไฟล์ภาพต้นฉบับ (สกุล .jpg .jpeg .gif .png มาด้วย)

ลงชื่อ.....เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ
(.....)

ตำแหน่ง.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

วันที่รายงาน.....

หมายเหตุ : จัดส่งแบบรายงานผลการจัดเวทีวิเคราะห์พื้นที่ฯ ให้กลุ่มพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทาง Email : herb.moac@gmail.com
ภายในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2568

แบบสรุปข้อมูลการจัดทำจุดเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพร
โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

กิจกรรม ยกระดับการผลิตพืชสมุนไพรในเมืองสมุนไพร และจังหวัดอื่น ๆ ส่งเสริมองค์ความรู้ในการผลิต
พืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน

จังหวัด.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปจุดเรียนรู้

- 1.1 ที่ตั้ง.....
- 1.2 ประเด็นองค์ความรู้ของจุดเรียนรู้.....
- 1.3 ชื่อ -สกุล (เจ้าของจุดเรียนรู้).....
- ที่อยู่.....
- เบอร์โทรศัพท์.....
- เป็นสมาชิกกลุ่ม / วิสาหกิจชุมชน / สหกรณ์.....
- ดำรงตำแหน่ง..... จำนวนสมาชิก..... ราย
- 1.4 พิกัดแปลง ละติจูด =..... ลองจิจูด =.....
- 1.5 ชนิดพืชสมุนไพรที่ปลูกในจุดเรียนรู้.....
- 1.6 ขนาดพื้นที่ที่ใช้เป็นจุดเรียนรู้.....ไร่.....งาน.....ตารางวา

ส่วนที่ 2 รายงานผลการดำเนินงาน

2.1 ผลการสนับสนุนจุดเรียนรู้

กิจกรรม	ปริมาณงาน (ระบุจำนวนและหน่วย)	ช่วงเวลาดำเนินการ	งบประมาณที่ใช้ (บาท)
1).....			
2).....			
3).....			
4).....			

2.2 ปัญหาอุปสรรค / แนวทางแก้ไข / ข้อเสนอแนะในการจัดทำจุดเรียนรู้.....

2.3 ภาพกิจกรรมที่ดำเนินการ (แนบไฟล์ภาพต้นฉบับ (สกุล .jpg .jpeg .gif .png มาด้วย)

ลงชื่อ.....เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ
(.....)
ตำแหน่ง.....
หมายเลขโทรศัพท์.....
วันที่รายงาน.....

หมายเหตุ : จัดส่งแบบสรุปข้อมูลการจัดทำจุดเรียนรู้ฯ ให้กลุ่มพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทาง Email : herb.moac@gmail.com
ภายในวันที่ 31 กรกฎาคม 2568

แบบบันทึกข้อมูลกลุ่มเกษตรกร หรือวิสาหกิจชุมชน หรือสถาบันเกษตรกร ที่ได้รับการสนับสนุนด้านการ
แปรรูปสมุนไพรขึ้นต้นหลังการเก็บเกี่ยว

1. ข้อมูลกลุ่ม

1.1. ชื่อกลุ่ม

1.2. ประเภทกลุ่ม

เกษตรกร แปลงใหญ่ วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์

1.3. ที่ตั้ง

ช่องทางติดต่อ

1.4. หน่วยงานที่ส่งเสริม

กรมส่งเสริมการเกษตร

ประเด็นการส่งเสริม

เงินทุน ความรู้ ตลาด
 อุปกรณ์ อาคาร/โรงเรือน อื่น ๆ.....

กรมวิชาการเกษตร

ประเด็นการส่งเสริม

เงินทุน ความรู้ ตลาด
 อุปกรณ์ อาคาร/โรงเรือน อื่น ๆ.....

กรมส่งเสริมสหกรณ์

ประเด็นการส่งเสริม

เงินทุน ความรู้ ตลาด
 อุปกรณ์ อาคาร/โรงเรือน อื่น ๆ.....

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ประเด็นการส่งเสริม

เงินทุน ความรู้ ตลาด
 อุปกรณ์ อาคาร/โรงเรือน อื่น ๆ.....

5. สมาชิกกลุ่ม จำนวน ราย

2. ข้อมูลการผลิตของกลุ่ม

2.1 ผลิตเอง

1) ชนิดพืช มาตรฐานการผลิต GAP อินทรีย์ PGS

2) ต้นทุนการผลิต/รับซื้อ (เฉลี่ย/ไร่) ปริมาณการผลิต/รับซื้อ (กก.)

3) ช่วงระยะเวลาการปลูก (เดือน) ช่วงระยะเวลาเก็บเกี่ยว (เดือน)

4) ผลผลิต (ชนิด) ปริมาณ (กก.)

ผลิตภัณฑ์ ปริมาณ (กก.)

5) รูปแบบการแปรรูป

หั่น ตาก อบ กลั่น อื่น ๆ.....

6) เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

เครื่องหั่น ลานตาก โรงอบ เครื่องกลั่น อื่น ๆ

- 7) มาตรฐานส่ง OEM GMP อื่น ๆ ระบุ.....
- 8) รูปแบบของบรรจุภัณฑ์เพื่อจำหน่าย กล่อง ถุง ชั้น อื่น ๆ
- 9) Brand ยี่ห้อสินค้าของกลุ่ม (ระบุชื่อ)
- 10) มาตรฐานผลิตภัณฑ์
 GMP เลขที่..... ออย. เลขที่.....
 ฮาลาล เลขที่..... มพช.เลขที่.....
 ใบจดแจ้ง
- 11) แหล่งจำหน่ายผลผลิตของกลุ่ม
 (1) ตลาดกลาง (2) ตลาดออนไลน์
 (3) ตลาดชุมชน (4) โรงพยาบาล
 (5) บริษัทเอกชน (6) ผู้แปรรูป/วิสาหกิจชุมชน/ สหกรณ์
 (7) ส่งออก (8) งานเทศกาล/อื่น ๆ
- 12) รายได้/ ปี ของกลุ่ม (บาท)
- 13) แหล่งเงินทุนของกลุ่ม (บาท)
- 14) ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของกลุ่ม
 (1)
 (2)
- 15) แนวทางแก้ไขปัญหา
 (1)
 (2)

2.2 รับซื้อเพื่อแปรรูป

- 1) ชนิดพืชมาตรฐานการผลิต GAP อินทรีย์ PGS
- 2) ต้นทุนการผลิต/รับซื้อ (เฉลี่ย/ไร่).....ปริมาณการผลิต/รับซื้อ (หน่วย)
- 3) ช่วงระยะเวลาการปลูก(เดือน) ช่วงระยะเวลาเก็บเกี่ยว(เดือน)
- 4) ผลิผล ปริมาณ (กก.)
 ผลิตภัณฑ์ ปริมาณ (กก.)
- 5) รูปแบบการแปรรูป
 หั่น ตาก อบ กลั่น อื่น ๆ.....
- 6) เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้
 เครื่องหั่น ลานตาก โรงอบ เครื่องกลั่น อื่น ๆ
- 7) มาตรฐานส่ง OEM GMP อื่น ๆ ระบุ.....
- 8) รูปแบบของบรรจุภัณฑ์เพื่อจำหน่าย กล่อง ถุง ชั้น อื่น ๆ
- 9) Brand ยี่ห้อสินค้าของกลุ่ม

10) มาตรฐานผลิตภัณฑ์

- GMP เลขที่..... ออย.เลขที่.....
 ฮาลาล เลขที่..... มผช.เลขที่.....
 ใบจดแจ้ง

11) แหล่งจำหน่ายผลผลิตของกลุ่ม

- (1) ตลาดกลาง (2) ตลาดออนไลน์
(3) ตลาดชุมชน (4) โรงพยาบาล
(5) บริษัทเอกชน (6) ผู้แปรรูป/วิสาหกิจชุมชน/ สหกรณ์
(7) ส่งออก (8) งานเทศกาล/อื่น ๆ

12) รายได้/ ปี ของกลุ่ม (บาท)

13) แหล่งเงินทุนของกลุ่ม (บาท)

14) ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของกลุ่ม

- (1)
(2)

15) แนวทางแก้ไขปัญหา

- (1)
(2)

2.3 ศูนย์รวบรวมเพื่อจำหน่าย

1) ชนิดพืช มาตรฐานการผลิต GAP อินทรีย์ PGS

2) ต้นทุนการผลิต/รับซื้อ (เฉลี่ย/ไร่) ปริมาณการผลิต/รับซื้อ (หน่วย)

3) ช่วงระยะเวลาการปลูก (เดือน) ช่วงระยะเวลาเก็บเกี่ยว (เดือน)

4) ผลผลิต ปริมาณ (กก.)

ผลิตภัณฑ์ ปริมาณ (กก.)

5) รูปแบบการแปรรูป

- หั่น ตาก อบ กลั่น อื่น ๆ.....

6) เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- เครื่องหั่น ลานตาก โรงอบ เครื่องกลั่น อื่น ๆ

7) มาตรฐานส่ง OEM GMP อื่น ๆ ระบุ.....

8) รูปแบบของบรรจุภัณฑ์เพื่อจำหน่าย ก่อ่ง ถุง ซิ่น อื่น ๆ

9) Brand ยี่ห้อสินค้าของกลุ่ม

10) มาตรฐานผลิตภัณฑ์

- GMP เลขที่..... ออย.เลขที่.....
 ฮาลาล เลขที่..... มผช.เลขที่.....
 ใบจดแจ้ง

11) แหล่งจำหน่ายผลผลิตของกลุ่ม

(1) ตลาดกลาง

(2) ตลาดออนไลน์

(3) ตลาดชุมชน

(4) โรงพยาบาล

(5) บริษัทเอกชน

(6) ผู้แปรรูป/วิสาหกิจชุมชน/ สหกรณ์

(7) ส่งออก

(8) งานเทศกาล/อื่น ๆ

12) รายได้/ ปี ของกลุ่ม (บาท)

13) แหล่งเงินทุนของกลุ่ม (บาท)

14) ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของกลุ่ม

(1)

(2)

15) แนวทางแก้ไขปัญหา

(1)

(2)

หมายเหตุ : จัดส่งแบบบันทึกข้อมูลกลุ่มเกษตรกรฯ ให้กลุ่มพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทาง Email : herb.moac@gmail.com
ภายในวันที่ 31 กรกฎาคม 2568

ภาคผนวก ข

- 1) แผนที่จังหวัดเป้าหมาย 45 จังหวัด
- 2) แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)
[ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตและแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร
ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน]
- 3) แนวทางการส่งเสริมสมุนไพร

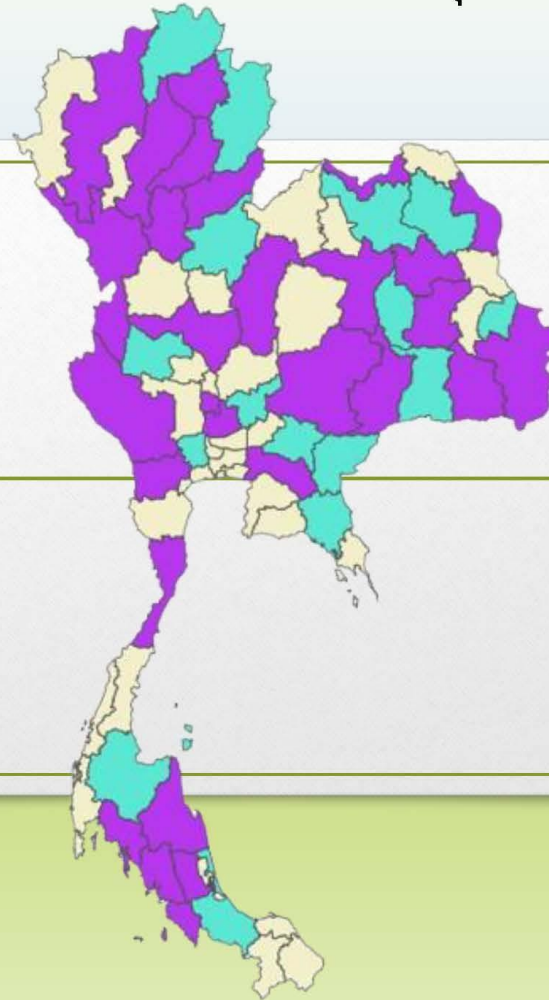

โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ปี พ.ศ. 2568

จังหวัดเมืองสมุนไพร 16 จังหวัด

ภาคเหนือ เชียงราย พิชณุโลก อุทัยธานี น่าน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อุดรธานี มหาสารคาม
สุรินทร์ อำนาจเจริญ สกลนคร
ภาคกลาง ปราจีนบุรี สระบุรี นครปฐม จันทบุรี
สระแก้ว
ภาคใต้ สุราษฎร์ธานี สงขลา

จังหวัดอื่นๆ 29 จังหวัด

ภาคเหนือ แพร่ พะเยา ตาก เพชรบูรณ์
อุดรดิตถ์ สุโขทัย ลำปาง เชียงใหม่ นครสวรรค์
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อุบลราชธานี บุรีรัมย์
หนองคาย ร้อยเอ็ด ขอนแก่น นครราชสีมา
ศรีสะเกษ นครพนม กาฬสินธุ์
ภาคกลาง อ่างทอง ราชบุรี กาญจนบุรี
ฉะเชิงเทรา พระนครศรีอยุธยา ประจวบคีรีขันธ์
ภาคใต้ ตรัง พัทลุง กระบี่ นครศรีธรรมราช
สตูล

แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตและแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรให้มีคุณภาพและมาตรฐาน

1

เป้าประสงค์ (Objective) ของยุทธศาสตร์

1) ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร แปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรเบื้องต้นอย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐาน

2) ส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีในกระบวนการผลิตและแปรรูป

3) ส่งเสริมการซื้อขายที่สามารถสะท้อนกลไกตลาดได้อย่างเหมาะสม ร่วมกับการมีกลไกการรับรองคุณภาพของวัตถุดิบและวัตถุดิบแปรรูปเบื้องต้น

3

เป้าหมาย (Targets) ของยุทธศาสตร์

1) มีผลผลิตวัตถุดิบสมุนไพรที่ได้มาตรฐานเพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ของปริมาณผลผลิตรวมจากฐานข้อมูลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2) มูลค่าการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่าร้อยละ 3 ของจำนวนที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ปี 2565

2

ตัวชี้วัดของผลลัพธ์

1) ในปี 2570 พื้นที่ปลูกสมุนไพรได้มาตรฐาน ไม่น้อยกว่า 50,000 ไร่

2) แผนที่ความเหมาะสมของที่ดินสำหรับพืชสมุนไพร 30 พืช

3) กลุ่มเกษตรกร วิชากิจชุมชน สหกรณ์ มีการแปรรูปสมุนไพรเบื้องต้นที่มีคุณภาพได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด อย่างน้อย 60 แห่ง

4) มีการผลิตสมุนไพรครบวงจรเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ในประเทศอย่างน้อย 5 แห่ง

5) ห้องปฏิบัติการที่ให้บริการตรวจคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพรผ่านการรับรองมาตรฐาน ISO17025 ในปี 2570 ไม่น้อยกว่า 8 แห่ง

6) ระบบฐานข้อมูลพืชสมุนไพร อย่างน้อย 1 ฐาน

7) เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรร้อยละ 5 จากการส่งเสริมการผลิตสามารถเข้าสู่ระบบตลาดออนไลน์หรือตลาดรับวัตถุดิบสมุนไพรหรือตลาดสมุนไพรชุมชน

4 มาตรการ

มาตรการที่ 1 ส่งเสริมการจัดการด้านการผลิตวัตถุดิบคุณภาพในห่วงโซ่อุปทาน

มาตรการที่ 2 สนับสนุนการพัฒนาผู้ประกอบการ สหกรณ์ และวิชากิจชุมชนให้เกิดการสร้างเครือข่าย

มาตรการที่ 3 ยกระดับคุณภาพวัตถุดิบและส่งเสริมการแปรรูปภายหลังการเก็บเกี่ยวอย่างมีมาตรฐานด้วยเทคโนโลยี

มาตรการที่ 4 ส่งเสริมระบบตลาดกลาง และตลาดอิเล็กทรอนิกส์ (E-Market) รวมทั้งเครือข่ายผู้รับซื้อวัตถุดิบและสมุนไพรแปรรูป

กสท.

กวท.

มกอช.

ส.ป.ก.

สปทช.

สวทส.

ปศ.

สศท.

พท.

กสส.

กสท.

กวท.

มกอช.

ส.ป.ก.

สปทช.

สศท.

กสส.

พท.

สธ.

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช

กรมป่าไม้

สวท.

สวทช.

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

แนวทางการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรในระยะต่อไป

พัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร

ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลรักษาด้วยสมุนไพร

การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

พื้นที่ปลูก

- แปลงเกษตรกรพื้นที่ทั่วไปและในเขต สปก.
- เกษตรในระบบแปลงใหญ่
- พื้นที่เกษตรกรที่ยั่งยืน ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ วนเกษตร

เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์

เป้าหมาย

เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ เกษตรกรในพื้นที่ ส.ป.ก. อาสาสมัครเกษตรกร (อกม.) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

ฝึกอบรมให้ความรู้ สนับสนุนอุปกรณ์แปรรูปผลผลิตให้แก่กลุ่มเกษตรกร เช่น ล้าง เครื่องสับ หนัก บด อบด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น

ส่งวัตถุดิบสมุนไพรเข้าสู่ OEM (Original Equipment Manufacturer)

ส่งเสริมและผลักดันเข้าสู่ตลาดวัตถุดิบสมุนไพร

พื้นที่ต้นแบบ 14 จังหวัดเมืองสมุนไพร ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ปราจีนบุรี สกลนคร สุราษฎร์ธานี อุตรดิตถ์ พิจิตร อุทัยธานี สระบุรี นครปฐม จันทบุรี มหาสารคาม สุรินทร์ อำนาจเจริญ สงขลา ขยายสู่จังหวัดใกล้เคียงทั่วประเทศ

พันธุ์ เทคโนโลยีการผลิต วิจัยและพัฒนา

การเพาะชำและผลิตต้นกล้าพันธุ์ การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรมในการผลิต

พัฒนาระบบฐานข้อมูลสมุนไพร

แผนที่ความเหมาะสมของที่ดินสำหรับปลูกพืชสมุนไพร (Land Suitability)

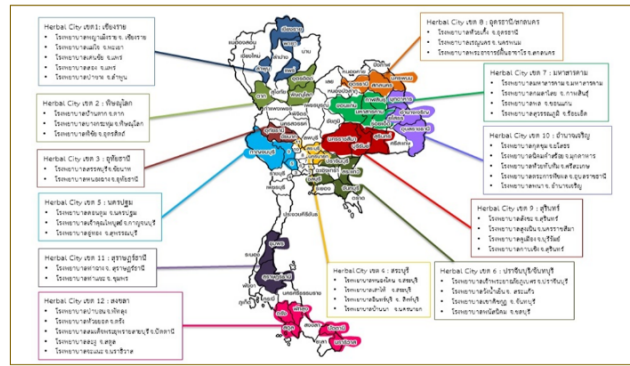
ผลิตสมุนไพรให้ได้มาตรฐานและได้คุณภาพ

- GAP เกษตรอินทรีย์
- พิจารณาสารสำคัญ เช่น ฟิลาทอยโลน ค่าแลกโตนรวม (Lactone) เช่น สารแอนโดรกราโฟไลด์ (Andrographolide) ไม่น้อยกว่า 6% โดยน้ำหนัก

ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรเป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนวัตกรรมเกษตรกร รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ

วิจัยพัฒนาพันธุ์พืช เทคโนโลยีการผลิต และการแปรรูป

- สนับสนุนองค์ความรู้
- การผลิตสมุนไพร
- ปัจจัยการผลิต เช่น กล้าพันธุ์สมุนไพร ปุ๋ย
- เทคโนโลยีการผลิตและแปรรูป
- การผลิตสมุนไพรตามมาตรฐาน GAP เกษตรอินทรีย์
- ความรู้การดูแลรักษาด้วยสมุนไพรตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

หลัก : กษ (กสก. ส.ป.ก. พด. สป.กษ กวภ. กสส. มกอช. ปศ. สศก. สวค.)
สนับสนุน : สธ. ทส. สวทช. วช.

หลัก : กษ (กสก. สปก. พด. สป.กษ. กวภ. กสส. มกอช.)
สนับสนุน : สธ. อว. มหาตมย

หลัก : กษ (กสก. ส.ป.ก. กสส. สป.กษ. สวค.) สธ
สนับสนุน: พณ มท. พน

